

بررسی تاثیر مالکیت نهادی بر ارتباط بین تداوم انتخاب حسابرس و اظهار نظر حسابرس بر کیفیت اطلاعات حسابداری در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

سید علی واعظ^۱، سامره لجمیر اورک نجاتی^۲

۱. استادیار گروه حسابداری دانشگاه شهید چمران اهواز

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری دانشگاه آزاد اهواز، کارشناس مالی سازمان آب و برق خوزستان

چکیده

هدف این پژوهش بررسی تاثیر تداوم انتخاب حسابرس و اظهار نظر حسابرس بر کیفیت اطلاعات حسابداری با تأکید بر ساختار مالکیت نهادی در ۱۰۵ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در دوره زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ می باشد که با استفاده از رگرسیون چندگانه با کنترل عوامل تعیین کننده کیفیت گزارشگری مالی مورد آزمون قرار گرفته است. تحقیق پیش رو از لحاظ هدف کاربردی و از نظر ماهیت روش پس رویدادی می باشد، و انتخاب نمونه از بین ۶۸۸ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار به صورت حذف سیستماتیک انجام شده است، همچنین در همه ی تکنیک های آماری نیز از نرم افزارهای Excel و Eviews استفاده شده است. در این تحقیق از دو معیار نوع اظهار نظر حسابرس و تداوم انتخاب حسابرس به عنوان شاخص کیفیت حسابداری استفاده شده است، و بر اساس آن چهار فرضیه تدوین شده است. نتایج حاصل از فرضیات پژوهش نشان می دهد که بین اظهار نظر حسابرس و تداوم انتخاب حسابرس با کیفیت اطلاعات حسابداری رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین نتایج تحقیق نشان داد که مالکیت نهادی تأثیر مثبت و معناداری بر ارتباط بین کیفیت حسابداری و کیفیت اطلاعات حسابداری دارد.

واژگان کلیدی: کیفیت اطلاعات حسابداری، اظهار نظر حسابرس، تداوم انتخاب حسابرس، مالکیت نهادی

مقدمه

نقش اطلاعات در زمینه تصمیم گیری های اقتصادی، آنچنان روشن و بدیهی است که می توان گفت در دنیای امروز، شروع و ادامه هرگونه فعالیت اقتصادی، بدون داشتن اطلاعات کافی و جامع در مورد موضوع مورد نظر، غیر ممکن است و کسانی در

¹ Sa.orakn@gmail.com

عصر حاضر موفق هستند، که به اطلاعات بیشتری دسترسی داشته باشند. اطلاعات در صورتی سودمند است که منجر به تغییر در باورها و کنش های سرمایه گذاران شود و علاوه بر آن بتوان درجه سودمندی اطلاعات را براساس میزان تغییرات در قیمت ها پس از انتشار اطلاعات، اندازه گیری نمود (۱). از دیدگاه تهیه کنندگان یا استفاده کنندگان بالقوه ویژگی های متعددی وجود دارد که بر ارزش اطلاعات حسابداری موثر است. مواردی از قبیل اطمینان پذیری اطلاعات، دامنه توزیع اطلاعات، کاربرد اطلاعات (آیا اطلاعات ارائه شده مربوط به یک نماینده اقتصادی خاص است یا آن که کاربرد عام دارد؟)، بار و محتوای اطلاعات (آیا اطلاعات ارائه شده درباره شرایط موجود یا درباره راهبردها و رفتارهای سایر افراد و گروه هاست و آیا به علایق و ترجیحات افراد و گروه های مختلف، منابع اقتصادی موجود، توابع تولید، یا مشخصه های بازار مانند قیمت و کیفیت توجه دارد؟) و مربوط بودن اطلاعات در تصمیم گیری، از جمله نمونه هایی است که بر اهمیت اقتصادی اطلاعات اثرگذار است (۲).

منظور از محتوای اطلاعاتی یک معیار حسابداری، میزان استفاده و فایده آن در فرایند تصمیم گیری فعالان بازار سرمایه می باشد. وجود محتوای اطلاعاتی در اطلاعات منتشر شده توسط واحدهای تجاری منجر به تغییر در رفتار سرمایه گذاران می شود. تغییر رفتار سرمایه گذاران برای انجام سرمایه گذاری در بورس به عنوان واکنش بازار سرمایه مورد بررسی قرار می گیرد. از آنجایی که واکنش بازار سرمایه با واکنش سرمایه گذاران ارتباط دارد، می توان بیان کرد که ارایه اطلاعات فاقد محتوای اطلاعاتی، توان تاثیر گذاری بر بازار سرمایه را ندارد و موجب تحریک بازار سرمایه نمی شود. علیرغم مطالعات متعدد انجام شده در حوزه کیفیت اطلاعات حسابداری، این مطالعه به طور ویژه در پی پاسخ دادن به این سوال است که آیا تداوم انتخاب حسابرس و اظهار نظر حسابرس بر کیفیت اطلاعات حسابداری مؤثر است؟

بیان مسئله

گزارشهای مالی شرکت ها منبع مهمی از اطلاعات برای فرایند تصمیم گیری عاملین اقتصادی هستند و سهامداران با تجزیه و تحلیل آنها در مورد خرید سهام تصمیم گیری می کنند (۳). همچنین به علت ناکارآمدی بازارهای سرمایه وجود گزارشهای حسابداری ضروری است (۴).

حاکمیت شرکتی اتربخش یک عامل بنیادین در فرآیند بازسازی اقتصادهای در حال گذار است. این سیستم با کاهش امکان رفتارهای فرصت طلبانه و متقلبانه، عملکرد شرکت ها را بهبود میبخشد، کیفیت اطلاعات موجود برای مشارکت کنندگان در بازار سرمایه را ارتقا داده و دستیابی به سرمایه خارجی را تسهیل می کند.

تداوم انتخاب حسابرس از دو جهت کیفیت حسابرسی را تحت تاثیر قرار می دهد (۵) تداوم انتخاب حسابرس، از یک طرف موجب می شود تا حسابرس به مرور دانش خاص مشتری را کسب کند، که این موضوع، باعث افزایش صلاحیت حرفه ای حسابرس و کیفیت حسابرسی می شود؛ حسابرسی با کیفیت بالاتر دقت اطلاعات حسابداری را بهبود میبخشد و به استفاده کنندگان، به خصوص سرمایه گذاران، فرصت میدهد با اعتماد بیشتری وضعیت مالی و نتایج عملکرد شرکت را تحلیل کنند. براساس نظریه تقاضا، شرکتها با روی آوری به حسابرسی که مشهورترند می کوشند نشان دهند که کیفیت اطلاعات صورتهای مالی آنها

مطلوبتر است. نیاز به حل مناقصات نمایندگی نیز محرک دیگری برای تقاضای حسابرسی با کیفیت است. نامتقارن بودن اطلاعات بین صاحبان سرمایه (ذینفعان) و نماینده (مدیر) موجب بروز اغتشاش ذهنی میشود و این نگرانی پدید می‌آید که نماینده، منافع شخصی خود را به هزینه‌ی صاحب سرمایه دنبال میکند. براساس نظریه‌ی نمایندگی، صاحب سرمایه و نماینده به این نتیجه می‌رسند که به نفع هر دو طرف است که اغتشاش ذهنی کاهش یابد لذا ترتیباتی را دنبال میکنند که منافع شخصی آنها را همراستا سازند. یکی از این ترتیبات، حسابرسی مستقل است که ابزاری نظارتی برای بهبود اطلاعات درباره‌ی وضعیت و عملکرد مالی شرکت و افزایش تقارن اطلاعات است. هرچه تقاضای نمایندگی بین مدیران و صاحبان سرمایه بزرگتر باشد، هزینه‌های نمایندگی بیشتر و نیاز به حسابرسی مستقل با کیفیت بالاتر افزونتر خواهد بود.

اظهار نظر حسابرسی مستقل و بازرسی قانونی نسبت به مطلوبیت صورتهای مالی در چارچوب استانداردهای حسابداری منجر به افزایش کیفیت اطلاعات می‌گردد. منظور از شفافیت، افشای عمومی اطلاعات موثق و به موقع است که استفاده کنندگان را قادر می‌سازد تا از عملکرد و وضعیت مالی و روش‌های مدیریت، ارزیابی صحیحی به عمل آورند. برای نیل به شفافیت، لازم است شرکت افشاهای به موقع، صحیح، مرتبط و کافی از اطلاعات کمی و کیفی را ارائه نماید به نحوی که استفاده کنندگان، توان انجام یک ارزیابی مناسب در مورد فعالیت‌ها و وضعیت ریسک آن شرکت را بیابند (۶). بنابراین باتوجه به مطالب بالا مسئله اساسی در این مطالعه بررسی تأثیر تداوم انتخاب حسابرسی و اظهار نظر حسابرسی بر کیفیت اطلاعات حسابداری با تأکید بر ساختار مالکیت نهادی می‌باشد.

مبانی نظری پژوهش

اظهار نظر حسابرسی:

دی‌آنجلو (۷) اظهار نظر حسابرسی را نتیجه حسابرسی مستقل صورتهای مالی تهیه شده توسط مدیریت می‌داند. از سوی دیگر، شرکت‌ها نیز اغلب خواهان کسب اظهار نظر مقبول حسابرسی هستند و لذا سعی می‌کنند تا با حسابرسی خود به توافق برسند یا حتی دست به تعویض حسابرسی بزنند. بنابراین، می‌توان گفت که نوع اظهار نظر حسابرسی به خود حسابرسی بستگی دارد و صاحبکار می‌تواند تأثیر کمی بر آن بگذارد. در نتیجه صدور گزارش مشروط توسط حسابرسی را می‌توان نشانه‌ی رسیدگی دقیق و همچنین مقاومت وی در برابر تلاش‌های صاحبکار برای تأثیرگذاری بر نوع اظهار نظر وی دانست.

تداوم انتخاب حسابرسی:

آرندا (۸) بر این عقیده هستند که در سال اول رسیدگی حسابرسی باید بر اساس استانداردهای حسابرسی فعالیت‌های مانند آشنایی با سیستم حسابداری صاحب کار، آشنایی با روش‌های مورد استفاده شرکت، مروری بر حساب‌های بدون تغییر در چند سال گذشته، نظارت بر موجودی‌ها، مروری بر وضعیت مالیاتی شرکت مورد رسیدگی و تشکیل پرونده دائمی حسابرسی را انجام دهند. آن‌ها همچنین نه تنها فرایند انتخاب حسابرسی جدید، به توافق رسیدن و بستن قرارداد با وی را یک فرایند زمان بر و

هزینه بر می‌دانند بلکه به این نکته نیز اشاره می‌کنند که مدیریت شرکت صاحب کار نیز باید زمان زیادی از وقت خود و کارکنانش را صرف آشنایی حسابرس جدید با موضوعاتی از قبیل نوع عملیات، وضعیت مالیاتی، سیستم کنترل‌های داخلی و ساختار سازمانی شرکت صرف کند.

ساختار مالکیت:

حاکمیت شرکتی قوانین، مقررات، ساختارها، فرآیندها، فرهنگ‌ها و سیستم‌هایی است که موجب دستیابی به هدف‌های پاسخگویی، شفافیت، عدالت و رعایت حقوق ذی‌نفعان می‌شود (۹).

کیفیت گزارشگری مالی:

فنگ و کریستیان (۱۰) کیفیت گزارشگری مالی را بر مبنای دو رویکرد نیازهای استفاده‌کننده و حمایت از سرمایه‌گذار تعریف می‌کنند. رویکرد اول بر مبنای نیازهای استفاده‌کننده است و کیفیت با توجه به سودمندی گزارشها برای استفاده‌کنندگان تعیین می‌شود. در رویکرد دوم، بر حمایت از سرمایه‌گذاری تأکید شده و کیفیت به‌طور عمده برحسب «افشای کامل و منصفانه» برای سهامداران تعریف می‌شود. این دو رویکرد تفاوت بنیادی دارند. رویکرد نیازهای استفاده‌کننده، بیشتر به تأمین اطلاعات مالی برای تصمیم‌های ارزشیابی و تخصیص سرمایه تمرکز دارد؛ ولی رویکرد حمایت از سرمایه‌گذار به دنبال اطمینان دادن به استفاده‌کنندگان است که اطلاعات به مقدار کافی (کفایت اطلاعات) و به‌شکل شفاف (کامل بودن اطلاعات) ارائه شده است. کیفیت بالای گزارشگری مالی باعث کاهش عدم تقارن اطلاعاتی بین شرکت و تأمین‌کنندگان مالی خارج از شرکت می‌شود. از سوی دیگر، کیفیت گزارشگری مالی باعث محدود کردن انگیزه‌های مدیریت برای مشغول شدن به فعالیت‌هایی که ارزش کمی دارند یا ارزش منفی دارند، خواهد شد.

پیشینه تحقیق

رن (۱۱) در تحقیقی به بررسی تأثیر کیفیت اطلاعات حسابداری بر کارایی تصمیمات سرمایه‌گذاری در بورس اوراق بهادار چین پرداختند، نتایج تحقیق نشان داد که با افزایش کیفیت اطلاعات حسابداری امکان ناکارایی سرمایه‌گذاری (اعم از کم سرمایه‌گذاری و بیش سرمایه‌گذاری) کاهش پیدا می‌کند.

عبدالمالک و احمد (۱۲) در تحقیقی تحت عنوان حق‌الزحمه حسابرسی، حاکمیت شرکتی و کیفیت گزارشگری مالی در ۸۹ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار نیجریه در دوره زمانی ۲۰۰۸-۲۰۱۳ به این نتیجه رسیدند که کیفیت بالای حاکمیت

¹ Ren

شرکتی منجر به بهبود کیفیت گزارشگری مالی می‌شود، نتایج همچنین نشان داد که حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی منجر به کاهش استقلال حسابرس و در نتیجه کاهش کیفیت گزارشگری مالی می‌شود.

وانگ و همکاران (۱۳) در تحقیقی به بررسی ارتباط بین کیفیت گزارشگری مالی و کارایی سرمایه‌گذاری و جریان‌های نقد آزاد در ۳۷۲۶ شرکت پذیرفته‌شده در بورس چین در فاصله‌زمانی بین ۲۰۰۸-۲۰۱۲ پرداختند، نتایج تحقیق آنها نشان داد که کیفیت گزارشگری مالی هم با بیش سرمایه‌گذاری و هم کم سرمایه‌گذاری رابطه منفی و معناداری وجود دارد. آنها همچنین به این نتیجه رسیدند که ارتباط بین کیفیت گزارشگری مالی و بیش سرمایه‌گذاری در شرکت‌های با جریان‌های نقد آزاد بالاتر قویتر است

شرینجیت جال و دیگران (۱۴) طی تحقیقی به این نتیجه رسیدند که در مالزی موسسات حسابرسی بزرگ، در صورت وجود سطح بالای اقلام تعهدی غیر عادی، بیشتر از بقیه مؤسسات، گزارش مشروط صادر نمودند، ولی رابطه بین تخصص صنعت حسابرس و اقلام تعهدی غیر عادی درپیش‌بینی و صدور گزارش مشروط معنادار نبود.

فرانسیس و کریشان (۱۵) دریافتند، به دلیل اینکه اقلام تعهدی حسابداری، برآوردهای ذهنی مدیران در مورد نتایج آینده هستند، به طور عینی قبل از وقوع نمی‌توانند تأیید شوند. حسابرسی صاحبکاران با اقلام تعهدی بالا، عدم اطمینان بیشتری را نسبت به صاحبکاران با اقلام تعهدی پایین نشان می‌دهد. طبق یافته‌های تحقیقات آنها، هر چه، قدر مطلق اقلام تعهدی بزرگتر باشد، احتمال دریافت گزارش مشروط نیز بیشتر است.

حساس یگانه و همکاران (۱۶) در تحقیقی تحت عنوان رابطه بین حاکمیت شرکتی و اقلام تعهدی اختیاری و غیراختیاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به این نتیجه رسیدند که بین ساختار مالکیت شرکت‌ها و اقلام تعهدی غیر اختیاری رابطه مستقیم و معنی دار و بین اقلام تعهدی اختیاری و ساختار مالکیت رابطه معکوس و معنی دار وجود دارد. ولی بین متغیرهای اندازه حسابرسی کننده و حسابرس داخلی با اقلام تعهدی اختیاری و غیر اختیاری به رابطه معنی‌داری نرسیدند.

عزیز پور شیر سوار (۱۷) به بررسی ارتباط بین کیفیت حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی در ۱۱۰ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در دوره مالی ۱۳۸۷-۱۳۹۳ پرداخت، نتایج پژوهش نشان داد که بین کیفیت حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی ارتباط مثبت و معنی‌داری وجود دارد. بدین ترتیب، افزایش کیفیت حسابرسی با کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و مشکلات نمایندگی بین گروه‌های مختلف ذینفع، موجب افزایش کیفیت گزارشگری مالی می‌شود.

¹ Wang et al

² Shireenjit Johl et al

فرضیه‌های تحقیق

فرضیه راه حل پیشنهادی پژوهشگر برای پاسخگویی به مسئله است. به همین دلیل تدوین یک فرضیه‌ی مناسب بستگی به چگونگی بیان مسئله دارد و ریشه‌ی یک فرضیه‌ی مناسب بیان مسئله در هم آمیخته است. فرضیه یک قضیه‌ی شرطی فرضی است که تأیید یا رد آن بر اساس سازگاری مفاهیم با استفاده از مدارک تجربی و دانش گذشته آزمایش می‌گردد. باتوجه به مبانی نظری و پیشینه تحقیق فرضیات تحقیق به شکل زیر تدوین شده است.

تداوم انتخاب حسابرس تأثیر معناداری بر کیفیت اطلاعات حسابداری دارد.

اظهار نظر حسابرس تأثیر معناداری بر کیفیت اطلاعات حسابداری دارد.

مالکیت نهادی تأثیر معناداری بر ارتباط بین تداوم انتخاب حسابرس و کیفیت اطلاعات حسابداری دارد.

مالکیت نهادی تأثیر معناداری بر ارتباط بین اظهار نظر حسابرس و کیفیت اطلاعات حسابداری دارد.

جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری

هدف از انجام تحقیق، شناخت و پیش‌بینی یک پدیده در یک جامعه آماری است. جامعه آماری در این مطالعه، دربرگیرنده کلیه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. در انتخاب نمونه از جامعه فوق ویژگی‌های زیر را مدنظر قرار داده‌ایم:

اطلاعات مورد نیاز مربوط به سال‌های تحت بررسی، برای شرکت‌های انتخابی به طور کامل از منابع مختلف، در دسترس باشد.

سال مالی شرکت مزبور ۲۹ اسفند هر سال باشد.

شرکت‌های انتخابی در دوره مورد بررسی تغییر سال مالی نداشته باشند.

شرکت‌ها باید در طول سال مالی تداوم فعالیت داشته باشند؛

شرکت‌ها جزء صنایع واسطه‌گری، سرمایه‌گذاری، لیزینگ و شرکت‌های بیمه نباشند.

نمونه آماری

یک نمونه شامل ۱۰۵ شرکت از بین ۶۸۸ شرکت پذیرفته‌شده در بازار بورس اوراق بهادار تهران در بین سال‌های ۱۳۹۴-۱۳۹۰ انتخاب گردید. انتخاب نمونه تحقیق با مشاهده سالی که شرکت در بورس اوراق بهادار پذیرفته شده است، از سایت بورس آغاز گردید. با توجه به اینکه برخی از داده‌های تحقیق برای یک سال قبل از دوره مورد بررسی مورد نیاز بودند، بنابراین شرکت‌هایی که بعد از سال ۱۳۹۰ در بورس پذیرفته‌شده‌اند، از نمونه حذف شده است. پس اطلاعات صورت‌های مالی شرکت‌های نمونه با استفاده از مشاهداتی بین سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ به دست می‌آید. شرکت‌هایی که پایان سال مالی آنها پایان اسفندماه

نبود از نمونه حذف گردید. همچنین شرکتهایی که دوره مالی آنها در دوره تحقیق تغییر یافته بود از نمونه حذف شد. به علت در دسترس نبودن برخی از اطلاعات طی این دوره ۵ ساله، تعدادی از مشاهدات از نمونه اولیه حذف گردید.

تعداد	مراحل مختلف نمونه گیری
۶۸۸	تعداد شرکتهای جامعه آماری (تا پایان سال مالی منتهی به ۱۳۹۴/۱۲/۲۹)
(۱۶۷)	شرکتها باید قبل از سال ۹۰ در بورس پذیرفته شده باشند و تا سال ۹۴ فعال باشد (تعداد شرکتهایی که حائز این شرط نبوده اند)
(۶۱)	تعداد شرکتهایی که سرمایه گذار و واسطه گر مالی بوده اند
(۱۹۸)	تعداد شرکتهایی که تغییر سال مالی داده اند و سال مالی آنها به ۱۲/۲۹ ختم نمی شود
(۱۵۷)	تعداد شرکتهای که اطلاعات مربوط به آنها در دوره مورد بررسی در دسترس نبوده است
۱۰۵	تعداد شرکتهای نمونه

متغیرهای تحقیق

متغیر وابسته:

کیفیت اطلاعات حسابداری:

جهت اندازه گیری کیفیت اطلاعات حسابداری از معیار کیفیت قلام تعهدی مستخرج از باقیمانده مدل کوتاری و همکاران (۲۰۰۵) استفاده می شود.

مدل (۱)

$$ACC_t = \alpha_0 \frac{1}{Assets_{t-1}} + \alpha_1 \frac{\Delta REV - \Delta REC}{Assets_{t-1}} + \alpha_2 \frac{PPE}{Assets_{t-1}} + \alpha_3 ROA_{t-1} + \varepsilon$$

که در آن:

ACC_t : کل اقلام تعهدی؛ عبارت است از اختلاف بین سود خالص و جریان وجوه نقد عملیاتی.

مدل (۲)

$$TA_{it} = E_{it} - CF_{it}$$

A_{it-1} : مجموع داراییهای سال قبل

ΔREV : تغییر در درآمد حاصل از فروش کالاها و خدمات سال جاری نسبت به سال قبل

ΔREC : تغییر در حسابها و اسناد دریافتی سال جاری

PPE: اموال، ماشین آلات و تجهیزات

ROA: بازده دارایی‌های سال قبل

متغیرهای مستقل:

تداوم انتخاب حسابرِس: برابر است با تعداد سالهای متوالی که یک مؤسسه حسابرِس، حسابرِسی یک شرکت را انجام می‌دهد. اظهار نظر حسابرِس: یک متغیر دو وجهی است، بدین صورت که اگر مؤسسه حسابرِسی اظهار نظر مقبول صادر کرده باشد برای سال مورد نظر به آن ارزش ۱، در غیر این صورت صفر ارزشگذاری می‌شود.

متغیر مداخله گر:

مالکیت نهادی: از مجموع سهام در اختیار بانک‌ها و بیمه‌ها، هلدینگ‌ها، شرکت‌های سرمایه‌گذاری، صندوق‌های بازنشستگی، نهاد‌های دولتی و شرکت‌های دولتی بر کل سهام منتشره شرکت بدست می‌آید.

متغیرهای کنترل:

اندازه شرکت: برابر است با لگاریتم طبیعی جمع دارایی‌ها شرکت
زیان دهی: در این تحقیق زیان ده بودن یک متغیر کیفی است که اگر شرکت زیان گزارش کند ۱ در غیر این صورت صفر در نظر گرفته می‌شود.

بازده داراییها: در این تحقیق بازده دارایی‌ها برابر است با نسبت سود خالص به مجموع دارایی‌های شرکت
اهرم مالی: برابر است با نسبت جمع بدهی به جمع دارایی‌های شرکت

تصریح مدل تحقیق

$$FRQ = \beta_0 + \beta_1TEN + \beta_2OPIN + \beta_3IO + \beta_4IO * TEN + \beta_5IO * OPIN + \beta_6SIZE + \beta_7LOSS + \beta_8LEVE + \beta_9ROA + \varepsilon$$

که در این مدل:

FRQ: کیفیت اطلاعات حسابداری؛ TEN: تداوم انتخاب حسابرِس؛ OPIN: اظهار نظر حسابرِس؛ IO: مالکیت نهادی؛ SIZE: اندازه شرکت؛ LOSS: زیان دهی؛ LEVE: اهرم مالی؛ ROA: بازده داراییها

روش جمع‌آوری داده‌ها

این تحقیق مبتنی بر ارقام واقعی بازار سهام و صورت‌های مالی سالانه حسابرِسی شده شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. در این تحقیق اطلاعات مالی مورد نیاز از صورت‌های مالی حسابرِسی شده و یادداشت‌های همراه مربوط به شرکت‌های مورد مطالعه و با کمک لوح‌های فشرده سازمان بورس اوراق بهادار تهران به دست آمده است. برای تدوین ادبیات و پیشینه تحقیق از روش کتابخانه‌ای استفاده شده است. در بخش کتابخانه‌ای، مبانی نظری پژوهش از کتب و مجلات تخصصی فارسی و لاتین گردآوری شده است.

پس از آنکه محقق داده‌ها را گردآوری و طبقه‌بندی کرد باید مرحله بعدی فرآیند پژوهش که به مرحله تجزیه و تحلیل داده‌ها معروف است را آغاز کند. این مرحله در پژوهش اهمیت زیادی دارد زیرا نشان‌دهنده تلاش‌ها و زحمات فراوان گذشته است. در این مرحله، محقق اطلاعات و داده‌ها را در جهت آزمون فرضیه و ارزیابی آن مورد بررسی قرار می‌دهد. در مرحله تجزیه و تحلیل، آنچه مهم است این است که محقق باید اطلاعات و داده‌ها را در مسیر هدف پژوهش، پاسخ‌گویی به سوالات پژوهش و نیز ارزیابی فرضیه‌های پژوهش خود، مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد (۱۸). ابتدا با استفاده از فهرست شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، از ابتدای سال ۱۳۹۰ تا پایان سال ۱۳۹۴، نمونه‌های تحقیق انتخاب می‌شوند. سپس متغیرهای تحقیق، برای شرکت‌های انتخابی در هر یک از سال‌های مورد بررسی، جمع‌آوری و محاسبه می‌گردد. پس از جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز، به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای Excel و Eviews⁸ استفاده شده است. در مرحله بعد با استفاده از روش‌های آماری، به بررسی توصیفی داده‌های تحلیلی پرداخته و سپس فرضیه‌های تحقیق، با استفاده از روش رگرسیون چند متغیره مورد آزمون قرار گرفته و ارتباط همزمان متغیرهای مستقل و کنترل با متغیر وابسته، ارزیابی گردیده است.

آزمون فرضیه‌ها

به منظور آزمون فرضیات تحقیق از مدل رگرسیون چندگانه استفاده شده است، معمولاً مراحل زیر در تشکیل، تجزیه و تحلیل و تأیید مدل رگرسیون رعایت می‌شود (۱۹):

شناسایی متغیرها. برای تشکیل مدل رگرسیون در این مرحله، متغیر وابسته و متغیر مستقل را برای تشکیل معادله رگرسیون شناسایی می‌کنیم.

جمع‌آوری داده‌ها.

تعیین رابطه بین متغیر مستقل و وابسته. در این مرحله ماهیت رابطه بین متغیر وابسته و مستقل را مشخص می‌کنیم. برای مثال آیا رابطه خطی است یا غیرخطی؟ گاهی اوقات با رسم نمودار داده‌های جمع‌آوری شده، ماهیت رابطه را مشخص می‌کنیم. برآورد پارامتر مدل. در این مرحله با استفاده از داده‌های حاصل از نمونه، پارامترهای مدل رگرسیون جامعه را برآورد می‌کنیم. ارزیابی مفروضات مدل رگرسیون خطی ساده. برای تعیین اینکه آیا مفروضات مدل رگرسیون تأمین شده است یا خیر، می‌توان از نمودار باقیمانده^۱ استفاده کرد. اگر مشخص شد که مفروضات صدق نمی‌کند، در آن صورت باید به قدم اول برگردیم و فرآیند را مجدداً بررسی کنیم.

آزمون معنی‌دار شدن مدل. در این مرحله با توجه به سطح معنی‌داری مورد نظر، پارامترهای موجود در مدل را از نظر آماری آزمون می‌کنیم تا مشخص شود که معنی‌دار هستند یا خیر.

^۱ . Residual

استفاده از مدل برای پیش‌بینی برآورد. هنگامی که مدل رگرسیون خطی ساده را به وجود آوردیم، در آن صورت می‌خواهیم از مدل برای پیش‌بینی و برآورد استفاده کنیم، از برازش معادله رگرسیون $y = b + b_1x$ می‌توان برای رسیدن به دو هدف استفاده کرد:

الف) برآورد میانگین y در ازای یک مقدار معین x

ب) پیش‌بینی یک مقدار منفرد y در ازای یک مقدار معین x

نتایج برآورد مدل تحقیق

جدول (۴-۷) نتایج حاصل از برآورد پارامترهای مدل تحقیق را نشان می‌دهد. برای این مدل آماره‌ی دوربین - واتسون^۱ برابر با ۱/۷۵۷ است بنابراین استقلال جملات باقیمانده پذیرفته می‌شود. مقدار احتمال مربوط به آماره‌ی F جهت بررسی مدل برابر ۰/۰۰۰ است که از ۵ درصد کمتر است. در نتیجه در سطح اطمینان ۹۵ درصد، معنی‌دار بودن مدل پذیرفته می‌شود. مقدار ضریب تعیین تعدیل‌شده‌ی مدل برابر با ۰/۶۶۴ است. این آماره نشان‌دهنده‌ی این است که حدود ۶۵ درصد تغییرات متغیر وابسته به وسیله‌ی متغیرهای مستقل و کنترل قابل توصیف است. با توجه به رد نشدن آماره‌های مدل، فرضیه‌های تحقیق بررسی می‌شود.

جدول (۴-۷): نتایج برآورد مدل تحقیق

متغیر	ضریب	آماره تی استیودنت	سطح معناداری
اظهار نظر حسابرس	۰۸۳/۰-	۸۰۲/۷-	۰۰۰/۰
تداوم انتخاب حسابرس	۰۰۳/۰-	۸۴۴/۳-	۰۰۰/۰
مالکیت نهادی	۱۰۹/۰-	۵۱۱/۳-	۰۰۱/۰
مالکیت نهادی * اظهار نظر حسابرس	۰۰۱۳۹	۱۱۰۲۲۸	۰۰۰/۰
مالکیت نهادی * تداوم انتخاب حسابرس	۰۰۹/۰	۱۹۹/۱۰	۰۰۰/۰
اهرم مالی	۱۲/۰	۳۹۱/۴	۰۰۰/۰
زبان دهی	۰۰۷/۰	۷۷۴/۰	۴۴/۰
بازده داراییها	۱۳۵/۰	۰۲۶/۳	۰۰۳/۰
اندازه شرکت	۰۲۱/۰	۷۲۶/۳	۰۰۰/۰
ضریب	۲۰۹/۰-	۶۱۴/۲-	۰۰۹/۰
ضریب تعیین	۷۸۳/۰	ضریب تعیین تعدیل شده	۷۲۳/۰
آماره F	۹۴۶/۱۲	احتمال آماره F	۰۰۰/۰
آماره دوربین واتسون	۴۵۱/۲		

آزمون فرضیه اول:

فرضیه اول تحقیق به شکل زیر تدوین شده است:

¹ . Durbin-Watson Statistic

تداوم انتخاب حسابرِس تأثیر معناداری بر کیفیت اطلاعات حسابداری دارد.

سطح خطای احتمال مربوط به فرض صفر مبنی بر عدم تأثیر تداوم انتخاب حسابرِس بر کیفیت گزارشگری مالی، برابر $0/000$ است که از $0/05$ کوچکتر است، بنابراین، با اطمینان ۹۵ درصد فرض صفر رد می‌شود. ضریب متغیر مستقل تداوم انتخاب حسابرِس $0/083-$ است. با توجه به منفی بودن ضریب می‌توان نتیجه گرفت که تداوم انتخاب حسابرِس تأثیر منفی و معناداری بر اقلام تعهدی اختیاری دارد و باتوجه به اینکه اقلام تعهدی یک معیار معکوس از کیفیت حسابرِس می‌باشد بنابراین تداوم انتخاب حسابرِس تأثیر مثبت و معناداری بر کیفیت اطلاعات حسابداری دارد.

آزمون فرضیه دوم:

فرضیه دوم تحقیق به شکل زیر تدوین شده است:

اظهار نظر حسابرِس تأثیر معناداری بر کیفیت اطلاعات حسابداری دارد.

سطح خطای احتمال مربوط به فرض صفر مبنی بر عدم تأثیر اظهار نظر حسابرِس بر کیفیت گزارشگری مالی، برابر $0/000$ است که از $0/05$ کوچکتر است، بنابراین، با اطمینان ۹۵ درصد فرض صفر رد می‌شود. ضریب متغیر مستقل اظهار نظر حسابرِس $0/003-$ است. با توجه به منفی بودن ضریب می‌توان نتیجه گرفت که اظهار نظر حسابرِس تأثیر منفی و معناداری بر اقلام تعهدی اختیاری دارد و باتوجه به اینکه اقلام تعهدی یک معیار معکوس از کیفیت حسابرِس می‌باشد بنابراین اظهار نظر حسابرِس تأثیر مثبت و معناداری بر کیفیت اطلاعات حسابداری دارد.

آزمون فرضیه سوم:

فرضیه سوم تحقیق به شکل زیر تدوین شده است:

مالکیت نهادی تأثیر معناداری بر ارتباط بین تداوم انتخاب حسابرِس و کیفیت اطلاعات حسابداری دارد.

سطح خطای احتمال مربوط به فرض صفر مبنی بر عدم تأثیر مالکیت نهادی بر ارتباط بین تداوم انتخاب حسابرِس بر کیفیت گزارشگری مالی، برابر $0/000$ است که از $0/05$ کوچکتر است، بنابراین، با اطمینان ۹۵ درصد فرض صفر رد می‌شود. ضریب متغیر مستقل $0/009$ است. با توجه به مثبت بودن ضریب می‌توان نتیجه گرفت مالکیت نهادی تأثیر منفی و معناداری بر ارتباط بین تداوم انتخاب حسابرِس و کیفیت اطلاعات حسابداری دارد.

آزمون فرضیه چهارم:

فرضیه چهارم تحقیق به شکل زیر تدوین شده است:

مالکیت نهادی تأثیر معناداری بر ارتباط بین اظهار نظر حسابرِس و کیفیت اطلاعات حسابداری دارد.

سطح خطای احتمال مربوط به فرض صفر مبنی بر عدم تأثیر مالکیت نهادی بر ارتباط بین اظهار نظر حسابرِس بر کیفیت گزارشگری مالی، برابر $0/000$ است که از $0/05$ کوچکتر است، بنابراین، با اطمینان ۹۵ درصد فرض صفر رد می‌شود. ضریب متغیر مستقل $0/139$ است. با توجه به مثبت بودن ضریب می‌توان نتیجه گرفت مالکیت نهادی تأثیر منفی و معناداری بر ارتباط بین اظهار نظر حسابرِس و کیفیت اطلاعات حسابداری دارد.

نتایج مربوط به آزمون فرضیه‌های تحقیق برای دوره‌ی پنج ساله‌ی تحقیق به روش داده‌های ترکیبی در جدول شماره‌ی ۵-۱ نشان داده شده است.

جدول (۵-۱): نتایج آزمون فرضیات تحقیق

نتیجه	نوع ارتباط	متغیر
تأیید	مستقیم	تداوم انتخاب حسابرس تأثیر معناداری بر کیفیت اطلاعات حسابداری دارد.
تأیید	مستقیم	اظهار نظر حسابرس تأثیر معناداری بر کیفیت اطلاعات حسابداری دارد. مالکیت نهادی تأثیر معناداری بر ارتباط بین تداوم انتخاب حسابرس و کیفیت اطلاعات حسابداری دارد.
تأیید	معکوس	مالکیت نهادی تأثیر معناداری بر ارتباط بین اظهار نظر حسابرس و کیفیت اطلاعات حسابداری دارد.
تأیید	معکوس	

نتیجه‌گیری

هدف از تدوین آزمون فرضیه اول تحقیق بررسی ارتباط بین تداوم انتخاب حسابرس و کیفیت گزارشگری مالی است، نتایج حاصل از آزمون این فرضیه نشان می‌دهد که در سطح اطمینان ۰/۹۵ تداوم انتخاب حسابرس تأثیر مثبت و معناداری بر کیفیت گزارشگری مالی دارد، بدین معنی که با افزایش تداوم همکاری حسابرس با شرکت صاحبکار، کیفیت گزارشگری مالی بهبود می‌یابد، به این دلیل که وقتی یک موسسه حسابرسی در بلندمدت با یک صاحب کار همکاری می‌کند، با ساختار سازمانی شرکت مورد نظر، ساختار کنترل داخلی، عملیات و گلوگاه‌های آن آشنا می‌شود و بنابراین، برنامه حسابرسی با حداقل زمان ممکن مدون می‌گردد. از سوی دیگر رابطه‌ی صاحب کار حسابرس نزدیک‌تر می‌شود و حسابرس با توجه به شناختی که از شرکت دارد توجه خود را به زمینه‌های دارای ریسک بالقوه معطوف می‌سازد. به بیان دیگر حسابرس وقت خود را صرف عملیات حاشیه‌ای نمی‌کند و نمونه مورد مطالعه خود را بر اساس تجربه‌ی کاریش در آن شرکت به نحو بهینه انتخاب می‌کند. با این تفاسیر می‌توان انتظار داشت که با افزایش تداوم انتخاب حسابرس کیفیت حسابرسی و در نتیجه آن کیفیت اطلاعات حسابداری افزایش یابد.

هدف از تدوین آزمون فرضیه دوم تحقیق بررسی ارتباط بین اظهار نظر حسابرس و کیفیت گزارشگری مالی می‌باشد، نتایج حاصل از آزمون این فرضیه نشان داد که در سطح اطمینان ۰/۹۵ اظهار نظر حسابرس تأثیر مثبت و معناداری بر کیفیت گزارشگری مالی دارد، بدین معنی که با افزایش تداوم همکاری حسابرس با شرکت صاحبکار، کیفیت گزارشگری مالی بهبود می‌یابد.

براساس فرضیه کیفیت اطلاعات وظیفه‌ی حسابرس بهبود کیفیت اطلاعات حسابداری است. وظیفه‌ی ای که در نهایت باعث ارتقای سودمندی اطلاعات برای تصمیم‌گیری اعتبار دهندگان، سرمایه‌گذاران و سایر ذینفعان می‌شود. بر اساس این فرضیه

هر چه کیفیت اطلاعات از طریق فرآیند حسابرسی افزایش یابد در آن صورت عدم تقارن اطلاعاتی، هزینه سرمایه و هزینه نمایندگی کاهش پیدا می‌کند. بر اساس این فرضیه سرمایه‌گذاران خواهان صورت‌های مالی حسابرسی شده هستند. زیرا به عقیده سرمایه‌گذاران صورت‌های مالی حسابرسی شده اطلاعات سودمندی را برای مدل‌های تصمیم‌گیری آن‌ها فراهم می‌کند. این موضوع به معنی آن است که فرآیند حسابرسی باعث افزایش ارزش صورت‌های مالی نزد سرمایه‌گذاران می‌شود و این خود در نهایت ارتقای منزلت و ارزش حرفه حسابرسی نزد سرمایه‌گذاران را باعث می‌شود (والاس، ۲۰۰۴). براساس این فرضیه می‌توان بیان کرد که هر چه فرایند حسابرسی بتواند مدیریت سود را کاهش دهد در آن صورت کیفیت حسابرسی نیز بالاتر خواهد بود. بنابراین هر اندازه امکان صدور اظهار نظر مقبول حسابرسی افزایش یابد نشان از کیفیت بالای کیفیت گزارشگری مالی است.

نتایج حاصل از فرضیات سوم و چهارم تحقیق مبین این امر است که مالکان نهادی به دلیل قدرت و نفوذ قابل ملاحظه استقلال و کیفیت کار حسابرسان را محدود نموده و منجر به تنزل کیفیت کار حسابرسی می‌گردد و در اثر کاهش کیفیت حسابرسی ارقام تعهدی اختیاری افزایش می‌یابد. به عبارتی دیگر در اثر کاهش استقلال و کیفیت کار حسابرسان مستقل زمینه برای گزارشگری مالی به شکلی که منافع مالکان نهادی را تامین نماید محیا می‌شود و مدیران سعی می‌نمایند به روشهای مختلف از جمله از طریق ارقام تعهدی اختیاری سود مد نظر سهامداران قدرتمند (مالکان نهادی) را تامین نموده و امنیت شغلی خود را تضمین نمایند.

پیشنهادات کاربردی

۱. با توجه به نتایج تحقیق به سرمایه‌گذاران پیشنهاد می‌شود در هنگام سرمایه‌گذاری به کیفیت حسابرسی شرکتها توجه نمایند و حتی الامکان از سرمایه‌گذاری در شرکتهایی که گزارش مقبول دریافت نکرده اند خودداری نمایند یا سرمایه‌گذاری در چنین شرکتهایی را در اولویت‌های خود قرار ندهند
۲. به سرمایه‌گذاران و سایر استفاده‌کنندگان پیشنهاد می‌شود نسبت به قابلیت اتکاء اطلاعات حسابداری شرکتهایی که از حسابرسان جدید استفاده نموده، با احتیاط کامل برخورد نمایند و از اقدامات تکمیلی لازم در این خصوص (مانند تحلیل‌های مالی تکمیلی و یا استفاده از نظرات مشاوره‌ای) ممانعت نکنند.
۳. ضمناً با توجه به نتایج دو فرضیه سوم و چهارم به سرمایه‌گذاران و سایر استفاده‌کنندگان پیشنهاد می‌شود نسبت به کیفیت حسابرسی شرکت‌هایی که از درصد بالایی از مالکیت نهادی برخوردار هستند، با تردید و احتیاط بیشتری اقدام نمایند زیرا مالکان نهادی به دلیل برخورداری از قدرتهای جانبی زیاد، از قدرت تاثیر گذاری احتمالی بر کیفیت حسابرسی برخوردار بوده و امکان تنزل کیفیت حسابرسی و تنزل کیفیت حسابداری در این شرکتها بیشتر از سایر شرکتها می‌باشد.

قدردانی

از سازمان آب و برق خوزستان و معاونت مالی و امور پشتیبانی و دفتر تحقیقات و استانداردهای شبکه‌های آبیاری و زهکشی و دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز برای تهیه این مقاله تشکر و تقدیر به عمل می‌آید.

منابع

۱. تهرانی، رضا، طالب‌نیا، قدرت ا...، جلیلی، صابر (۱۳۸۵). "ارزیابی میزان اتکاء معامله‌گران بورس اوراق بهادار تهران به اطلاعات حسابداری و غیرحسابداری در تصمیمات سرمایه‌گذاری" تحقیقات مالی، سال ۸، شماره ۲۱، بهار و تابستان ۱۳۸۵، از صفحه ۲۷ تا ۴۶
۲. نیکو مرام، هاشم؛ تقوی، مهدی؛ احمد زاده، حمید (۱۳۹۳). "پیامدهای اقتصادی کیفیت اطلاعات حسابداری با تمرکز بر متغیر پایداری سود" فصلنامه علمی پژوهشی حسابداری مدیریت، سال هفتم / شماره بیست و یکم / تابستان ۱۳۹۳
3. Maria .f.p.l.,Jaime.l.a (2014).” The financial reporting quality effect on European firm performance”
4. Fields, Thomas, vicent lys and linda vicent. (2001) “ empirical reaserch on accounting choice. Journal of accounting and economics,no 31,pp.225-307
5. Geiger, M. and K. Raghunandan. 2002. Going-concern opinions in the new legal environment. Accounting Horizons 16(1): 17 – 26
۶. خوش‌مه‌ر، عباس (۱۳۸۸). «ارزیابی سودمندی بندهای گزارش حسابرس در شفافیت صورتهای مالی بانکهای تجاری» پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز
7. DeAngelo, L., Auditor size and auditor quality. 1981. Journal of Accounting and Economics 3 (3): 183-199
8. Arrunada B. (2000). "Audit quality: attributes, private safeguards and the role of regulation". The European Accounting Review, Vol. 9, Issue 2, pp. 205-224.
۹. حساس یگانه، یحیی (۱۳۸۵)، مبانی نظری حاکمیت شرکتی، نشریه حسابدار، شماره ۱۶۸
10. Feng Chen ,Ole-Kristian Hope, Financial Reporting Quality and Investment Efficiency of Private Firms in Emerging Markets, Rotman School of Management University of Toronto, 2010, pp.35-42
- ” The Approach of Accounting Information Quality on Investment .)2016(Chunyan.11. Ren Efficiency—Empirical Evidence from Chinese Listed Companies” Theoretical Economics Letters, 2016, 6, 330-337.
12. ABDULMALIK.S , AHMAD.A (2016). Audit Fees, Corporate Governance Mechanisms, and Financial Reporting Quality in Nigeria. DLSU Business & Economics Review (2016) 26(1): 122-135
13. Wang. F, Zhu. Zh, Hoffmire. J.(2015). Financial Reporting Quality, Free Cash Flow, and Investment Efficiency. ICMETM 2015 - International Conference on Modern Economic Technology and Management, Volume 17
14. Shireenjit Johl, Christine A. Jubb & Keith A. Houghton. 2007, Earnings management and the audit opinion: evidence from Malaysia. Managerial Auditing Journal 22, No 7, p 688-715

15. Francis, J. R., and J. Krishnan. 1999. Accounting accruals and auditor reporting conservatism. *Contemporary Accounting Research* 16 (1): 135–65.

۱۶. حساس یگانه، یحیی؛ دیدار، حمزه؛ اسکندری، احمد (۱۳۹۳). "بررسی رابطه بین حاکمیت شرکتی و کیفیت اقلام تعهدی اختیاری و غیراختیاری در شرکت‌های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران" *مجله پژوهش‌های حسابداری مالی*؛ سال ششم، شماره اول، شماره پیاپی ۱۹، بهار ۱۳۹۳

۱۷. عزیز پور شیر سوار، محسن (۱۳۹۵). «به بررسی ارتباط بین کیفیت حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی». ماهنامه *پژوهش‌های حسابداری و مدیریت*، شماره ۲۵، صص ۸۷-۱۰۵

۱۸. حافظ نیا، محمد، ۱۳۸۵، مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، انتشارات سمت.

۱۹. فرشاد فر، عزت اله (۱۳۸۹). "اصول و روش‌های آماری چند متغیره" ناشر: طاق بستان 22 - اسفند، ۱۳۸۹

